

ΟΝΟΜΑ: ΑΛΕΞΙΟΥ ΕΛΕΝΗ, Ξ2018021

ΕΞΑΜΗΝΟ: ΕΠΙ ΠΤΥΧΙΩ

ΤΜΗΜΑ: ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ, ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑΣ,
ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΙΤΛΟΣ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ: ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ ΚΑΙ
ΔΟΚΙΜΙΟΥ ΤΟΥ ΕΔΟΥΑΡΔΟ ΓΚΑΛΕΑΝΟ ΣΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
NUESTRA AMÉRICA ΤΟ 2015

ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ: κ. ΣΩΤΗΡΗΣ ΛΙΒΑΣ, κ. ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΝΤΡΩΤΗΣ

**ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ ΚΑΙ ΔΟΚΙΜΙΟΥ ΤΟΥ ΕΛΟΥΑΡΔΟ
ΓΚΑΛΕΑΝΟ ΣΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ NUESTRA AMÉRICA ΤΟ 2015**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος

Μετάφρασμα

Πρωτότυπο κείμενο

Σχολιασμός

Βιβλιογραφία

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το πρωτότυπο κείμενο αποτελεί απόσπασμα του περιοδικού *Nuestra América*, ένα από τα σημαντικότερα περιοδικά της Λατινικής Αμερικής, το οποίο καταπιάνεται με θέματα επικαιρότητας που αφορούν τις χώρες της Κεντρικής και της Νότιας Αμερικής, από τον χώρο της τέχνης, της πολιτικής, της οικονομίας κλπ. Στην προκειμένη περίπτωση, το περιοδικό κάνει αφιέρωμα στη ζωή και το έργο του Εδουάρδο Γκαλεάνο με αφορμή το θάνατό του. Το κείμενο αποτελείται από ένα σύντομο βιογραφικό σημείωμα, μία συνέντευξη του συγγραφέα και ένα διήγημά του με τίτλο *Úselo y Tírelo*.

Ο Εδουάρδο Γκαλεάνο, που θεωρείται μέχρι σήμερα ένας από τους σπουδαιότερους συγγραφείς της Λατινικής Αμερικής, αναλύει – στη συνέντευξη που ακολουθεί – τον τρόπο γραφής του και το σύνολο του έργου του. Παράλληλα, σχολιάζει την ιδιότητα που του έχει αποδοθεί λόγω του προσανατολισμού του συγγραφικού του έργου ως ένας από τους βασικότερους εκπροσώπους της λατινοαμερικανικής αριστεράς. Ο Γκαλεάνο ασκεί, επιπλέον, κριτική στη δική του γενιά, στα λάθη που έκανε και στο αποτύπωμα που εκείνη άφησε, ενώ ταυτόχρονα δεν παραλείπει να αναφερθεί και στη νέα γενιά των Λατινοαμερικάνων, η οποία καλείται να αντιμετωπίσει μεγάλα κοινωνικά προβλήματα που πλήττουν την περιοχή εδώ και δεκαετίες, όπως η οικονομική εξάρτηση από τα ισχυρά κέντρα της Ευρώπης και της Β. Αμερικής, και οι οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες που εξακολουθούν να επικρατούν εντός των λατινοαμερικάνικων χωρών.

Τέλος, το τρίτο μέρος του αποσπάσματος αποτελεί τμήμα του σύντομου δοκιμίου του Γκαλεάνο, *Úselo y Tírelo*, το οποίο κυκλοφόρησε το 1994 και παρουσιάζει την πραγματικότητα των χωρών της Λατινικής Αμερικής. Πιο αναλυτικά, θίγει το πώς οι καταναλωτικές κοινωνίες λειτουργούν καταστροφικά για την οικονομία και το περιβάλλον. Ταυτόχρονα, εξηγεί το πώς η ανάπτυξη της Δύσης συνεπάγεται τη φτώχεια και την εξαθλίωση της Λατινικής Αμερικής. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται, επίσης, στο πρόβλημα των τεράστιων και μη διαχειρίσιμων όγκων αποβλήτων που έχει προκύψει τις τελευταίες δεκαετίες, ως απόρροια της ανεξέλεγκτης παραγωγής αγαθών σε παγκόσμιο επίπεδο. Πέρα από τις περιβαλλοντικές συνέπειες, ο Γκαλεάνο στο απόσπασμα «αγγίζει» ακροθιγώς το ζήτημα των ανθρώπων δεύτερης κατηγορίας, των πιο φτωχών κοινωνικών στρωμάτων των λατινοαμερικάνικων χωρών, ιδίως της Βραζιλίας και της Κολομβίας, αλλά και τις άθλιες συνθήκες διαβίωσής τους, επισημαίνοντας με αυτόν τον τρόπο τον ρόλο που έχει επωμιστεί η Λατινική Αμερική στη παγκόσμια τάξη πραγμάτων.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΑ

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

ΕΙΜΑΣΤΕ Ο,ΤΙ ΕΙΜΑΣΤΕ

Έρικ Νεπομουσένο

Ο Εδουάρδο Γκαλεάνο γεννήθηκε στο Μοντεβιδέο το 1940 και υπήρξε ένας από τους πιο ενεργούς και διακεκριμένους δημοσιογράφους στη χώρα του, όταν το 1972 καθιερώθηκε, με τη δημοσίευση του δοκιμίου «Οι Ανοιχτές Φλέβες της Λατινικής Αμερικής», ως ένας εκ των σημαντικότερων συγγραφέων της γενιάς του σε όλη την ήπειρο. Το βιβλίο γνώρισε τεράστια εισπρακτική επιτυχία τις δεκαετίες του 1970 και 1980, μεταφράστηκε σε περισσότερες από 20 γλώσσες και κυκλοφόρησε σε περισσότερες από 50 χώρες. Αφού αφοσιώθηκε στο διήγημα (*Βαγαμούντο*) και στο μυθιστόρημα (*Λα Κανσιόν ντε Νουέστρα Χέντε*¹), ο Γκαλεάνο επικεντρώθηκε κατά κύριο λόγο στο έργο της παρουσίασης της ιστορίας της Λατινικής Αμερικής μέσα από μία διαφορετική οπτική γωνία, σε μία τολμηρή τριλογία – η Μνήμη της Φωτιάς (*Η Αρχή, Τα Πρόσωπα και Οι Μάσκες, Ο Αιώνας του Ανέμου*), η οποία σημείωσε τεράστια επιτυχία, ενώ παράλληλα αποτέλεσε αντικείμενο συζήτησης σε συνέδρια και σεμινάρια στην Ευρώπη και τις ΗΠΑ. Υπήρξε διευθυντής του περιοδικού *Κρίσις του Μπουένος Άιρες*, το διάστημα μεταξύ 1973 και 1976, την εποχή που το *Κρίσις* θεωρούνταν το πιο σημαντικό και αμφιλεγόμενο περιοδικό τέχνης και πολιτισμού στη Λατινική Αμερική. Κέρδισε δύο φορές το βραβείο Κάζα ντε λας Αμέρικας² της Κούβας, το 1975 με το μυθιστόρημα *Λα Κανσιόν ντε Νουέστρα Χέντε* και το 1978 με τις μαρτυρίες «*Μέρες και Νύχτες Αγάπης και Πολέμου*».

Το 1990, εξέδωσε το πιο πρόσφατο βιβλίο του, το «*Βιβλίο των Εναγκαλισμών*», το οποίο κυκλοφόρησε πέρα από τις ισπανόφωνες χώρες, στις ΗΠΑ, τη Βραζιλία, την Ολλανδία, τη Γαλλία, την Ιταλία και τη Γερμανία. Όπως και στη τριλογία, πρόκειται για μικρά κείμενα που ανασυντάσσουν, μέσω ιστορικών προσώπων και φίλων, ένα μωσαϊκό της πραγματικότητάς μας.

¹ *Το Τραγούδι Μας*, 1975.

² Βραβείο που απονεμήθηκε πρώτη φορά τον Απρίλη του 1959 από την Κυβέρνηση της Κούβας, με σκοπό τη σύσφιξη των κοινωνικών και πολιτιστικών σχέσεων μεταξύ των κρατών της Αμερικανικής ηπείρου. Σήμερα, αποτελεί το σημαντικότερο θεσμό της Κούβας.

Προσεκτικός και οξυδερκής παρατηρητής της εποχής μας, ο Εδουάρδο Γκαλεάνο μιλάει σε αυτήν την συνέντευξη για το έργο του και τις παγκόσμιες εξελίξεις, στα τέλη αυτού του βασανισμένου αιώνα.

Ν.Α. – Από την εποχή του Μέρες και Νύχτες Αγάπης και Πολέμου, τις μαρτυρίες σας που εκδόθηκαν το 1978, το σύνολο της εργογραφίας σας ακολουθεί το ίδιο μοτίβο: μικρά κείμενα, σαν σύντομες αφηγήσεις, φευγαλέες πινελιές. Πού οφείλεται αυτή η επιλογή; Αυτή η αλλαγή στην τελική δομή;

Ε.Γ. – Θεωρώ πως έχει να κάνει με μία απόπειρα αποκατάστασης της χαμένης ενότητας. Είναι σαν να μάζευα όλα τα κομματάκια για να τα ενώσω και τελικά να δημιουργήσω κάτι μαζί τους. Πιστεύω πως η κουλτούρα που κυριαρχεί μας σπάει σε μικρά κομμάτια διαρκώς και κάνει το ίδιο τόσο στη μνήμη μας, όσο και στον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνεται ο καθένας την πραγματικότητα. Επομένως, ο δικός μου τρόπος γραφής συνεπάγεται την αποκατάσταση της ενότητας αυτών των εννοιών, οι οποίες θα αφομοιωθούν εν τέλει από τον αναγνώστη. Ο συγγραφέας παραδίδει στον αναγνώστη τις έννοιες με σκοπό να διεγείρει τη δημιουργική του ικανότητα. Όπως θα έλεγε κανείς στον αναγνώστη: ορίστε τα τούβλα για να χτίσεις το σπίτι σου όπως θέλεις.

Ν.Α. – Δηλαδή εσείς σπάτε το κείμενο συνειδητά και προσφέρετε αυτή τη κατακερματισμένη δομή σαν ένα τρόπο για αφομοίωση.

Ε.Γ. – Πέρα από τον κατακερματισμό του κειμένου, στην πραγματικότητα αυτό που προτείνω είναι να μαζέψω τα κομματάκια μίας εικόνας της πραγματικότητας η οποία είναι πλέον κατακερματισμένη.

Ν.Α. – Και ποιος είναι αυτός που έσπασε αυτή την εικόνα της πραγματικότητας;

Ε.Γ. – Ένα σύστημα που σπάει ότι αγγίζει. Το σύστημα που χωρίζει τη ψυχή από το υπόλοιπο σώμα, το παρελθόν από το παρόν, το δημόσιο λόγο από τον ιδιωτικό, το συναίσθημα από τη λογική. Και τέλος, αυτό που χωρίζει τους ανθρώπους μεταξύ τους, διαχωρίζει το τώρα από το πριν και τον καθένα από όλους τους υπόλοιπους. Για κάθε έναν από εμάς, που ζει στη σημερινή εποχή, είναι πολύ δύσκολο να καταφέρει να ανακτήσει την ενότητα του βλέμματος. Τα πάντα έχουν την τάση να σπάνε αυτή την ενότητα. Αρκεί μόνο να ρίξουμε μία ματιά σε μία καθημερινή εφημερίδα, για παράδειγμα, για να δούμε πως η πληροφορία που προσφέρεται σχετίζεται με πράγματα ασύνδετα μεταξύ τους. Είναι σαν να μην υπάρχει καμία σχέση ανάμεσα σε ό,τι συμβαίνει στα διάφορα μέρη του κόσμου, ή ακόμα και σε διαφορετικούς κοινωνικούς τομείς της ίδιας χώρας. Το ίδιο συμβαίνει όταν μας διδάσκουν ιστορία.

Ν.Α. – Θα μπορούσατε τότε να μου δώσετε ένα παράδειγμα κάποιου που δουλεύει όπως εσείς, αναζητώντας την ενότητα μέσα από αποσπάσματα;

Ε.Γ. – Ο Κορτάσαρ, μου φαίνεται. Κατά κάποιο τρόπο, υπήρξε σημαντικός πρωτοπόρος σε αυτό τον τρόπο γραφής. Ή, πριν από αυτόν, η γνωστή τριλογία του Τζον Ντος Πάσος, μία συμβολή ύψιστου ταλέντου. Υπάρχουν και άλλοι φυσικά.

Αλλά ούτε εγώ ξέρω αν θα συνεχίσω να δουλεύω με αυτόν τον τρόπο. Μέχρι τώρα, είναι πέντε βιβλία...

[...] (σελ.11)

Ν.Α. – Ιδίως μετά την επιτυχία των βιβλίων σας «Οι Ανοιχτές Φλέβες της Λατινικής Αμερικής» και «Μνήμη της Φωτιάς», το έργο σας σηματοδεύτηκε και κατέληξε να σας αναγάγει σε έναν εκ των εκπροσώπων της λατινοαμερικανικής αριστεράς. Κάτι τέτοιο νιώθετε να σας πιέζει; Πώς το αντιμετωπίζετε;

Ε.Γ. – Δεν με ενοχλεί. Θα έλεγα μάλιστα πως νιώθω περήφανος όταν μου αποδίδουν αυτή την ιδιότητα, του εκπροσώπου ενός συναισθήματος, μιας συλλογικής σκέψης. Στην πραγματικότητα, όμως, κάτι τέτοιο δεν ισχύει. Δεν εκπροσωπώ τίποτα, εκτός από τις ανησυχίες μου, τις εμμονές μου και την δική μου επίμονη ανάγκη για μία χαρούμενη ζωή. Το θέμα όμως είναι πως αυτές οι ανησυχίες και οι εμμονές, αυτή η επίμονη ανάγκη να πιστέψω στους ανθρώπους συμπίπτουν με αυτό που πολλοί πιστεύουν ή αισθάνονται. Εκεί οφείλεται, πιστεύω, και η λανθασμένη άποψη ορισμένων ότι κάποιος αποτελεί εκπρόσωπο μίας ιδέας. Πιστεύω ότι πρόκειται για κάτι περισσότερο από μία σύμπτωση απαντήσεων. Πιστεύω ότι πρόκειται ίσως για μία σύμπτωση ερωτημάτων και ενδιασμών.

Ν.Α. – Εσείς έχετε ταυτιστεί με τους συγγραφείς που διατηρούν, στην Λατινική Αμερική, μία πολιτική στάση αρκετά ξεκάθαρη. Με όλες αυτές τις αλλαγές που συμβαίνουν στον κόσμο, πώς είναι να είστε τώρα ένας συγγραφέας της αριστεράς;

Ε.Γ. – Κάποιες φορές νιώθω λες και είμαι δεινόσαυρος, εκπρόσωπος μίας χαμένης εποχής της Γης. Άλλες φορές, νιώθω αβοήθητος, μόνος. Και άλλες, αισθάνομαι το αντίθετο: πως αυτή η κρίση, όπως και κάθε κρίση, μπορεί να αποδειχτεί γόνιμη και στο βάθος είναι θαμμένη η γραφειοκρατική καταπάτηση του σοσιαλισμού, και όχι ο ίδιος ο σοσιαλισμός. Ανήκω σε μία γενιά συγγραφέων του Ρίο Ντε Λα Πλάτα³, που εμφανίστηκε και έδρασε σε μία περίοδο μεγάλων αναταραχών στην Ουρουγουάη και την Αργεντινή, όπου έζησα τα πρώτα χρόνια της εξορίας μου (1972-1976). Πολλά από τα μέλη αυτής της γενιάς συγγραφέων περιθωριοποιήθηκαν – δολοφονήθηκαν, εξαφανίστηκαν, καταδικάστηκαν να σιωπήσουν για να μπορέσουν να επιβιώσουν, ένα είδος εγκλήματος ή αυτοκτονίας. Αναγνωρίζω πως αυτή η γενιά έκανε πολλά λάθη. Κάποια μέρα όμως θα είναι αναγκαίο να πούμε, είτε για να τη συγχωρήσουμε είτε για να την καταλάβουμε πως, όπως και να ‘χει, θα υπάρχει πάντα μία γενιά που απέτυχε από πάθος, από πάθος για τη δημιουργία και όχι για τα λεφτά. Πιστεύω πως εμείς, οι συγγραφείς αυτής της γενιάς, έχουμε υπάρξει στενά συνδεδεμένοι με όλο αυτό το λαϊκό και κοινωνικό κίνημα που προσπάθησε με μεγάλο ενθουσιασμό να μείνει στην Ιστορία. Έκανε πολλά λάθη, αλλά τώρα βλέποντας τα πράγματα

³ Ποταμός στη Νότια Αμερική, ο οποίος αποτελεί τμήμα των συνόρων μεταξύ Ουρουγουάης και Αργεντινής.

συνολικά και σε μία στιγμή κρίσης και εγκατάλειψης, εξακολουθεί να πιστεύει πως είναι καλύτερο να κάνεις λάθη λόγω πάθους, παρά να κάνεις το σωστό για τα χρήματα. Και ο κόσμος που μας προσφέρουν, πέρα από την κρίση της αριστεράς, της κατάρρευσης του αποκαλούμενου «πραγματικού σοσιαλισμού» των Ανατολικών χωρών, είναι ο κόσμος που παρουσιάζει την πίστη στα χρήματα ως τη μοναδική δυνατή πίστη.

Ν.Α. – Είπατε πως η γενιά σας υπήρξε συνδεδεμένη με λαϊκά και κοινωνικά κινήματα. Πλέον δεν είναι;

Ε.Γ. – Άλλαξαν πολύ τα πράγματα. Πλέον εξαρτάται από το κάθε άτομο. Έχω την αίσθηση πως διαθέτουμε μικρότερη συλλογική ορμή ως σώμα διανοούμενων. Τη δεκαετία του '60 η δυναμική ήταν μεγαλύτερη. Σήμερα, η εργασία είναι περισσότερο μοναχική, αν και εγώ παραμένω συνδεδεμένος, στη χώρα μου, με κινήματα, με ομάδες όπως αυτή που εκδίδει την εβδομαδιαία εφημερίδα *Μπρέτσα*⁴, ή αυτή που βρίσκεται στη δημαρχία του Μοντεβιδέο, τη συμμαχία *Φρεντε Άμπλιο*⁵. Με άλλα λόγια, συνδέομαι με όλα αυτά που για μένα αποτελούν μία πραγματική επιλογή για μεταμόρφωση και αισθάνομαι περήφανος και χαρούμενος που αποτελώ κομμάτι ενός πράγματος πολύ πιο σημαντικού από εμένα. Αλλά παράλληλα αναγνωρίζω πως στον σύγχρονο κόσμο τα περιθώρια για συλλογική συμμετοχή στον τομέα του πολιτιστικού έργου είναι πολύ πιο περιορισμένα απ' ό,τι είκοσι χρόνια πριν.

Ν.Α. – Θα λέγατε ότι δεν υπάρχει πλέον εκείνη η μορφή «ομαδικού πνεύματος»;

Ε.Γ. – Στην καλύτερη των περιπτώσεων, θα έλεγα ότι δεν είναι τόσο έντονο. Γιατί πριν ήμασταν σαν τον αφρό ενός κύματος, αυτή η μάζα ενός λαϊκού κινήματος που ανεβαίνει και τώρα η στάθμη του νερού σταδιακά υποχωρεί. Ήμασταν, και με αρκετούς τρόπους είμαστε ακόμα, μία γενιά αρκετά λατινοαμερικάνικη. Η διαφορά είναι πως σήμερα νιώθω πως το κύμα αυτό, του οποίου υπήρξαμε ο αφρός, έχει πολύ μικρότερη δύναμη. Αυτή η κάθοδος, που από την άλλη πλευρά είναι παγκόσμια, και σε μεγάλο βαθμό επισπεύστηκε από τη παταγώδη αποτυχία του σοσιαλιστικού μοντέλου στις χώρες της ανατολικής Ευρώπης: αυτό που αποκαλούσαμε πραγματικό σοσιαλισμό, όμως εγώ αποκαλώ πραγματική γραφειοκρατία. Όπως και να 'χει, δεν υπάρχει αμφιβολία πως ήταν κάτι που είχε τεράστια επίδραση στην λατινοαμερικανική αριστερά, στην αριστερά όλου του κόσμου, κυρίως στις χώρες του Τρίτου Κόσμου. Και τώρα αυτό που συμβαίνει είναι το αντίθετο, ακριβώς επειδή ζούμε σε έναν μονοπολικό κόσμο. Δεν υπάρχει ένα αντίβαρο για να ισορροπήσει αυτό που ονομάζεται Δύση – τα πλούσια και ισχυρά κράτη που ελέγχουν τον κόσμο σε όλους τους τομείς, συμπεριλαμβανομένου και του πολιτιστικού.

Ν.Α. – Στην περίπτωση του πολιτισμού, πώς δίνεται αυτός ο έλεγχος; Υπάρχουν νέοι τρόποι;

⁴ Εβδομαδιαία πολιτική εφημερίδα της Ουρουγουάης, που κυκλοφόρησε για πρώτη φορά το 1985.

⁵ Ευρύ Μέτωπο

Ε.Γ. – Υπάρχει ένα φαινόμενο που ονομάζω δικτατορία της μοναδικής εικόνας, που είναι το ίδιο ή ακόμα και πιο επικίνδυνο από τη δικτατορία του μοναδικού κόμματος. Με τον πόλεμο στο Ιράκ, αυτό έγινε τελείως ξεκάθαρο, με μία απόδειξη που θα μας έκανε να δακρύσουμε: ο κόσμος είναι καταδικασμένος σε μία μοναδική εικόνα. Είδαμε από εκείνο τον πόλεμο τις εικόνες που τα μεγάλα κέντρα εξουσίας, κυρίως το Πεντάγωνο, θέλησαν να δούμε. Δεν υπήρξαν 150 ή 200 χιλιάδες νεκροί, γιατί η τηλεόραση δεν έδειξε κανέναν. Και όταν η τηλεόραση δεν δείχνει κάτι, δεν υπάρχει. Τα τελευταία είκοσι χρόνια, επικρατεί μία δικτατορία της τηλεόρασης στον κόσμο, κάτι που δεν υπήρχε παλαιότερα. Δεν μπορούσε να προβλεφθεί, προφανώς, από κανέναν προφήτη του σοσιαλισμού και των μεγάλων κοινωνικών αγώνων που προμήνυε ο 19ος αιώνας και συντάραζαν τον 20ο. Αυτό το φαινόμενο που, έχω την αίσθηση, εξελίσσεται σε δικτατορία αυτής της μοναδικής εικόνας. Στην κατανομή των καθηκόντων ανάμεσα στο άλογο και τον ιππέα, αυτό που έχουμε είναι ένας όλο και μεγαλύτερος αριθμός χωρών που δουλεύουν για ορισμένες λίγες. Και αυτές οι λίγες πουλάνε σε όλες τις υπόλοιπες την εικόνα που τις βολεύει.

Ν.Α. – Ο καθηγητής Αντόνιο Κάντιντο κάποια στιγμή χαρακτήρισε τη δεκαετία του '60 ως τα «Νεανικά Χρόνια». Αυτός ο χαρακτηρισμός μπορεί να αποδοθεί και στις δεκαετίες του '80 και του '90;

Ε.Γ. – Πιστεύω πως αυτή η φράση του Αντόνιο Κάντιντο, όπως και τόσες άλλες φράσεις του, είναι πανέμορφη. Τα «Νεανικά Χρόνια»... Χρόνια ανιδιοτελούς γενναιοδωρίας και πάθους. Ομολογώ ότι αντιλαμβάνομαι κενά στον τρόπο ζωής, σκέψης, αίσθησης, που ήταν και το κυριότερο σύμβολο της γενιάς που διαμορφώθηκε τη δεκαετία του '60. Πολλές φορές, όμως, σωπαίνω όταν είναι να μιλήσω για αυτό, γιατί κατανοώ ότι μπορεί να ακουστεί αλαζονικό στους σημερινούς νέους. Αλαζονικό και αντιδραστικό, όπως είναι και η επιλογή του παρελθόντος. Η επιλογή του παρελθόντος συνεπάγεται, κατά κάποιο τρόπο, μία άρνηση του μέλλοντος και πιστεύω πως ζούμε σε μία εποχή που μας εκθέτει σε αυτόν τον κίνδυνο: μας προσκαλεί διαρκώς στην απελπισία, στην άρνηση του μέλλοντος.

Ν.Α. – Και τι θα είναι βιώσιμο σε αυτές τις νέες εποχές;

Ε.Γ. – Αυτό αναρωτιέμαι και εγώ. Θα υπακούμε απλώς στη θέληση των ισχυρών; Έχουν άλλη επιλογή τα φτωχά κράτη, τώρα που έπαψε πια να υπάρχει αυτό το δήθεν αντίβαρο στην αυτοκρατορική δύναμη της Δύσης; Ποια εναλλακτική θα μπορούσαμε να φανταστούμε απέναντι στην καταστροφή που έρχεται κατά πάνω μας, εμάς τους λαούς της Λατινικής Αμερικής; Η κατάσταση στην Λατινική Αμερική χειροτερεύει όλο και περισσότερο, τα κοινωνικά ζητήματα γίνονται κάθε φορά και πιο σοβαρά. Μιλάμε για ένα μέρος του κόσμου καταδικασμένο να πουλάει τα εργατικά της χέρια και τον καρπό αυτών σε τιμές κάθε φορά πιο χαμηλές, στο πλαίσιο μίας δομής εξουσίας που δρα με τον πιο σκληρό και ανελέητο τρόπο και που έχει την τοκογλυφία ως μοναδικό υπόβαθρο. Θα πρέπει να ενωθούμε όλοι προκειμένου να δράσουμε σαν μία ενιαία δύναμη, ακόμα και αν είναι υποκινούμενη αποκλειστικά από την απελπισία. Προφανώς και θα ήταν καλύτερο να ενωθούμε από ελπίδες που συμμεριζόμαστε όλοι, όμως μιας και είναι πλέον τόσο δύσκολο να πιστέψουμε σε

αυτές τις ελπίδες, ας ενωθούμε ακόμα και αν είναι λόγω της απελπισίας... Δεν πιστεύω πως η Λατινική Αμερική μπορεί να συνεχίσει να δέχεται παθητικά τον ρόλο που της δόθηκε κατά τη νέα διαίρεση του κόσμου: αυτόν του παρία.

Ν.Α. – Τότε λοιπόν, πώς είναι η δουλειά του συγγραφέα; Για κάποιον σαν εσάς, τι είδους ερεθίσματα προσφέρει ο σύγχρονος κόσμος;

Ε.Γ. – Ξέρετε, είμαι από αυτούς που πιστεύουν πως μπορούμε να δούμε το σύμπαν μέσα από τη κλειδαρότρυπα. Σε πολλά βιβλία μου προσπάθησα να διασώσω τις ιστορίες των απλών καθημερινών ανθρώπων, γιατί πιστεύω πως μέσα από αυτές τις μικροϊστορίες, η πραγματικά σπουδαία ιστορία αναδεικνύεται. Θα έλεγα, λοιπόν, πως αυτό που με παρηγορεί είναι τα μικρά καθημερινά πράγματα. Υπάρχει ένα είδος διάσωσης της διάστασης των πραγμάτων που γίνεται κάθε φορά και πιο αναγκαία την στιγμή της αποκατάστασης του διαλόγου με τον κόσμο. Έναν διάλογο, χωρίς καμία αμφιβολία, τραυματισμένο από όλα όσα συμβαίνουν, αυτή την κατάρρευση της ελπίδας σε παγκόσμια κλίμακα που καταλήγει να μας προσφέρει έναν κόσμο στον οποίο η ταπείνωση φαίνεται να είναι ο μοναδικός δυνατός προορισμός, όπου η ικανότητα για ελπίδα γίνεται κάθε φορά όλο και πιο δύσκολη, όλο και πιο περίπλοκη. Αυτός ο σύγχρονος κόσμος με πληγώνει πολύ σα συγγραφέα, γιατί σε τελική ανάλυση, τα λόγια που ο ένας επιστρέφει στους άλλους, προέρχονται από τους άλλους, και όλα όσα συμβαίνουν με διαλύουν ή με θρέφουν, ποτέ όμως δεν με αφήνουν αδιάφορο. Αυτό που κάνω είναι να επιλέγω να πιω από τις πλησιέστερες πηγές, από τις λιγότερο σημαντικές, τις πιο ταπεινές.

Ν.Α. – Και αυτό είναι καλό;

Ε.Γ. – Πιστεύω πως ναι. Η πνευματική εργασία είναι κάτι αρκετά ριψοκίνδυνο, και ένας από τους κινδύνους είναι αυτός της αλαζονείας. Υπάρχουν στιγμές που κινδυνεύουμε να αναλωθούμε σε μεγάλα λόγια. Πιστεύω πως, κατά βάθος, όλο αυτό μπορεί επίσης να ερμηνευθεί και ως ένα σπουδαίο μάθημα μετριοφροσύνης, μία διέξοδος απέναντι στην αλαζονεία που πολλές φορές μας οδηγεί στη σύγχυση μεταξύ της πραγματικότητας και των δικών μας επιθυμιών, ή ακόμα και στην απόρριψη της όταν δε συμβαδίζει με αυτές, σαν η πραγματικότητα να μην είναι αντάξιά μας. Αυτό που ζούμε είναι μία τρόπον τινά επιστροφή στην πραγματικότητα από την πίσω πόρτα. Μία πόρτα μικρή και απλή, αλλά που συμπίπτει σε πολλά σημεία με τη δική μου κοσμοθεωρία. Πάντα προσπαθούσα να διασώζω αυτές τις μικροϊστορίες της καθημερινότητας και αυτές εξακολουθούν να είναι ικανές να μου προσφέρουν τροφή και νερό. Έτσι, ψάχνοντας, αυξάνω τη βεβαιότητα μου πως η συγγραφή αξίζει τον κόπο, πως δεν είναι ένα αχρείαστο πάθος. Ακόμα νιώθω και θα νιώθω για πάντα την ταύτιση με όσους αγωνίζονται και είμαι σίγουρος πως τα λόγια έρχονται από αυτούς και σε αυτούς επιστρέφονται. Λόγια που φέρουν τη δυνατότητα για ζωή, τη δυνατότητα για πολλαπλασιασμό της ζωής. Και αυτό με βοηθάει πολύ, γιατί καθημερινά επιβεβαιώνομαι για το πως ό,τι γράφουμε βοηθάει πιο πολύ τους άλλους παρά τον ίδιο τον συγγραφέα. Η ικανότητα για δημιουργία που έχουν οι άνθρωποι, αυτούς που οι διανοούμενοι, υποτιμητικά, αποκαλούν «απλό λαό», εξακολουθεί να δίνει συγκλονιστικές απαντήσεις. Πέρα από τον ένοπλο μηχανισμό στο σύγχρονο

κόσμο που στοχεύει στη στείρωση της ανθρωπότητας, εξακολουθώ να πετυχαίνω στιγμές, να ακούω φράσεις και να παρατηρώ κινήσεις που επιβεβαιώνουν πως η περιπέτεια της ζωής αξίζει τον κόπο και πως ο κόσμος δεν είναι καταδικασμένος να είναι ένα στρατόπεδο συγκέντρωσης για την πλειονότητα της ανθρωπότητας.

ΦΟΡΟΣ ΤΙΜΗΣ

ΜΕΤΑ ΤΗ ΧΡΗΣΗ, ΤΟ ΠΕΤΑΜΕ

Εδουάρδο Γκαλεάνο

Η καταναλωτική κοινωνία καταναλώνει παροδικότητες. Πράγματα, άνθρωπους: τα πράγματα, κατασκευασμένα να μη κρατήσουν στο χρόνο, πεθαίνουν εν τη γενέσει· και κάθε φορά όλο και περισσότεροι άνθρωποι πετιούνται στα σκουπίδια από τη στιγμή που έρχονται στη ζωή. Τα μικρά παιδιά παρατημένα στους δρόμους της Κολομβίας, που πριν τα έλεγαν ζιζάνια, τώρα θεωρούνται παιδιά δεύτερης κατηγορίας και είναι προορισμένα να πεθάνουν. Οι ουκ ολίγοι τίποτες, οι εκτός τόπου, είναι «οικονομικά μη βιώσιμοι», σύμφωνα με την τεχνική ορολογία. Ο νόμος της αγοράς τους πετάει, λόγω υπεραφθονίας φθηνού εργατικού δυναμικού. Ο Βορράς παράγει σκουπίδια σε τρομακτικές ποσότητες. Ο Νότος παράγει ανθρώπους απόβλητα.

Ποια είναι η μοίρα των ανθρώπινων σκιών; Το σύστημα τους καλεί να εξαφανιστούν. Τους λέει: «Εσείς δεν υπάρχουντε».

Τι κάνει ο Βορράς με τους τεράστιους όγκους δηλητηριωδών, για τους ανθρώπους, αποβλήτων; Τους στέλνει στους μεγάλους άδειους χώρους στο Νότο και την Ανατολή μέσω των τραπεζικών επενδυτών τους, που απαιτούν ελευθερία για τα απορρίμματα με αντάλλαγμα πιστώσεις και μέσω των κυβερνήσεων τους, που προσφέρουν μίζες.

Σύμφωνα με την οργάνωση GreenPeace, η Γερμανία θα ξόδευε χίλια μάρκα⁶ αν επιχειρούσε να αδρανοποιήσει κάθε τόνο επικίνδυνων αποβλήτων. Χρειάζεται, όμως, να ξοδέψει μόλις 100 για να τα εξάγει στη Ρωσία ή την Αφρική. Τα 24 ανεπτυγμένα κράτη που απαρτίζουν την Οργάνωση Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (για τις χώρες του Τρίτου Κόσμου) παράγουν το 98% των δηλητηριωδών αποβλήτων όλου του πλανήτη. Όλοι αυτοί συνεργάζονται για την ανάπτυξη, ενώ χαρίζουν στις χώρες του Τρίτου Κόσμου τα ραδιενεργά σκουπίδια τους. Και όλα τα υπόλοιπα τοξικά απόβλητα που δεν ξέρουν που να βάλουν. Απαγορεύουν την εισαγωγή

⁶ Γερμανικό νόμισμα μέχρι το 2002, όταν και αντικαταστάθηκε από το ευρώ.

ρυπογόνων ουσιών και τις σκορπίζουν μεγαλόψυχα στα φτωχά κράτη. Κάνουν με τα σκουπίδια, ό,τι κάνουν και με τα παρασιτοκτόνα και τα χημικά λιπάσματα που απαγορεύονται εντός του σπιτιού: τα εξάγουν προς τον Νότο, με διαφορετικές ονομασίες. Ένα μεγάλο μέρος των αποβλήτων που προέρχονται από τη βόρεια Αμερική και ξεφορτώνονται στο Μεξικό, φτάνουν μεταμφιεσμένα ως «έργα ανάπτυξης» ή «ανθρωπιστική βοήθεια». Δεν είναι τυχαίο που η παραμεθόρια περιοχή είναι η πιο μολυσμένη του πλανήτη και ο ποταμός Ρίο Γκράντε⁷, το πιο μολυσμένο ποτάμι του κόσμου. Ακόμα και αν μεγάλο τμήμα των αποβλήτων διακινούνταν λαθραία, η Αμερικανική Υπηρεσία Προστασίας του Περιβάλλοντος αναγνωρίζει πως το Μεξικό έλαβε νόμιμα, το 1992, 72 χιλιάδες τόνους τοξικών αποβλήτων από τη γείτονά της. Αριθμός επτά φορές μεγαλύτερος από αυτόν του προηγούμενου έτους και ποιος ξέρει πόσες φορές μικρότερος από τον σημερινό με τα ανοιχτά σύνορα.

Ο πρόεδρος της Αργεντινής, Κάρλος Μένεμ, λέει: «Εδώ, έχουμε πολύ χώρο». Ο νόμος της Αργεντινής δεν επιτρέπει τη εισαγωγή επικίνδυνων αποβλήτων, όμως για να λυθεί αυτό το μικρό προβληματάκι, αρκεί ένα πιστοποιητικό ασφάλειας, που εκδίδει η χώρα που επιθυμεί να απελευθερωθεί από αυτά.

Ο πλανήτης; Μετά την χρήση τον πετάμε. Στο βασίλειο του εφήμερου, όλα αχρηστεύονται σε μία στιγμή. Προκειμένου να πολλαπλασιαστούν η ζήτηση, οι οφειλές και τα έσοδα, τα προϊόντα εξαντλούνται εν ριπή οφθαλμού, όπως οι εικόνες που προβάλλουν με βία η τηλεόραση, η μόδα και τα πρότυπα που λανσάρονται στην αγορά μέσω της διαφήμισης. Το μοντέλο της περασμένης χρονιάς είναι πλέον μία αντίκα στο μουσείο.

Το δικαίωμα στη σπατάλη, προνόμιο για τους λίγους, μετατρέπεται σε απαραβίαστη ελευθερία των πολλών. Πες μου πόσο καταναλώνεις και θα σου πω πόσο αξίζεις, διατυμπανίζει ο Βορράς και οι τηλεοράσεις, οι ηλεκτρονικοί πάστορες, διαδίδουν το Ευαγγέλιο του εκσυγχρονισμού. Ο πόνος του να μην είσαι, τον οποίο τραγουδούσε τα παλιά χρόνια το τανγκό, δίνει τη θέση του στη ντροπή του να μην έχεις· και ο Νότος, ο σκουπιδότοπος του Βορρά, κάνει ό,τι μπορεί για να γίνει η καρικατούρα του.

Η καταναλωτική κοινωνία, όμως, μας προσκαλεί σε ένα πάρτι απαγορευμένο για το 80% της ανθρωπότητας. Οι αστραφτερές φούσκες σκάνε με το που ακουμπήσουν τους ψηλούς τοίχους της πραγματικότητας. Η ελάχιστη φύση που απομένει στον κόσμο, κακομεταχειρισμένη και στα όρια της εξάντλησης, δεν θα μπορούσε να ανταποκριθεί στο παραλήρημα της παγκόσμιας υπεραγοράς. Σε τελική ανάλυση, η μεγάλη πλειοψηφία των ανθρώπων καταναλώνει λίγα, ελάχιστα και τίποτα κατ' ανάγκη, προκειμένου να διασφαλίσει την ισορροπία της παγκόσμιας οικονομίας μέσω του φθηνού εργατικού δυναμικού της και των προϊόντων της σε τιμές εκποίησης: εργατικό δυναμικό και προϊόντα που μέρα με τη μέρα αξίζουν όλο και λιγότερο, τη στιγμή που η τεχνολογία εξαλείφει το ανθρώπινο δυναμικό και το αντικαθιστά με πρώτες ύλες στα εργαστήρια. Σε έναν κόσμο ενωμένο μέσω του χρήματος, ο

⁷ Ποταμός της Βόρειας Αμερικής, που εκβάλλει στο Κόλπο του Μεξικού.

εκμοντερνισμός αποβάλλει πολύ περισσότερα άτομα απ' όσα καταφέρνει να ενσωματώσει.

Για έναν τεράστιο αριθμό παιδιών και νέων στη Λατινική Αμερική, το κάλεσμα προς την κατανάλωση αποτελεί κάλεσμα προς το έγκλημα. Η διαφήμιση τους αφήνει με το νερό στο στόμα, και η αστυνομία τους πετάει μακριά από το τραπέζι. Το σύστημα αρνείται αυτό που προσφέρει, και δεν υπάρχει Βάλιουμ⁸ που να μπορεί να κατευνάσει αυτή την ανησυχία, ούτε Πρόζακ⁹ ικανό να βάλει τέλος σε αυτό το μαρτύριο. Τα ζητήματα του κοινωνικού αγώνα εμφανίζονται στα περιοδικά στις σελίδες με τα αστυνομικά θέματα, το ίδιο ή ίσως και περισσότερο απ' ότι εμφανίζονται στα πολιτικά ή συνδικαλιστικά.

Στα τέλη του αιώνα, ο κόσμος ταξιδεύει με περισσότερους ναυαγούς απ' ότι ταξιδιώτες, και οι επιστήμονες καταγγέλλουν τη «δημογραφική έκρηξη» του Νότου, όπου οι αδαείς μάζες δεν ξέρουν να κάνουν τίποτα άλλο πέρα από το να παραβιάζουν την έκτη εντολή μέρα νύχτα. «Δημογραφική έκρηξη» στη Βραζιλία, όπου υπάρχουν 17 κάτοικοι ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο, ή στην Κολομβία, με 29; Η Ολλανδία έχει 400 κατοίκους ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο και κανένας ολλανδός δεν πεθαίνει από την πείνα. Στη Βραζιλία και την Κολομβία, όμως, μία χούφτα αχόρταγοι κρατάνε για αυτούς όλο το ψωμί και όλα τα ψάρια¹⁰.

Είναι κάθε φορά όλο και μεγαλύτερος ο αριθμός των περιθωριοποιημένων παιδιών που, σύμφωνα με τους ειδικούς, «γεννιούνται με τάσεις προς την εγκληματικότητα και την πορνεία». Αυτοί απαρτίζουν και το πιο επικίνδυνο τμήμα της λεγόμενης «δημογραφικής έκρηξης». Το παιδί ως δημόσια απειλή, η αντικοινωνική συμπεριφορά των ανήλικων στην Αμερική, αποτελεί κυρίαρχο θέμα στα Παναμερικανικά Συνέδρια για το Παιδί από το 1963.

Η Λέιλα είναι 14 ετών. Μεγάλωσε μόνη της στους δρόμους του Ρίο ντε Τζανέιρο. Δεν κλαίει ποτέ. Ή μάλλον: κλαίει μέσα της και τα δάκρυα που φυλάει σχημάτισαν μία μικρή λιμνούλα από φαρμάκι στη ψυχή της. «Όλοι κλέβουν», λέει. «Εγώ κλέβω και με κλέβουν». Αν δουλέψει, την έχουν ήδη κλέψει. Αν δεν δουλέψει, η αστυνομία κλέβει αυτό που έχει κλέψει εκείνη και, επιπλέον, κλέβουν το ίδιο της το σώμα.

Σε πολλά παιδιά τους κλέβουν επίσης και τη ζωή. Σύμφωνα με τον αρχιεπίσκοπο του Σάο Πάολο, πέντε παιδιά δολοφονούνται κάθε μέρα στους δρόμους των πόλεων της Βραζιλίας.

Σύμφωνα με τον οργανισμό Δικαιοσύνη και Ειρήνη, ένα μεγάλο μέρος των 40 ανθρώπων που βρίσκονται κάθε μήνα δολοφονημένοι στους δρόμους της Κολομβίας είναι παιδιά.

⁸ Valium, φάρμακο αγχολυτικού τύπου, ηρεμιστικό.

⁹ Prozac, αντικαταθλιπτικό φάρμακο της τρίτης γενιάς. Στην Ελλάδα κυκλοφορεί με την εμπορική ονομασία Ladose.

¹⁰ Αναφορά στο θαύμα της Καινής Διαθήκης, με τον πολλαπλασιασμό των άρτων και των ιχθύων από το Χριστό, προκειμένου να καταφέρουν να φάνε όλοι οι μαθητές του.

Τα τάγματα θανάτου, σχεδόν πάντα αποτελούμενα από αστυνομικούς χωρίς στολή, δεν αφήνουν ίχνη. Κανείς δεν παίρνει χαμπάρι. Η γη καταβροχθίζει τους δολοφόνους, καταβροχθίζει όμως και τα θύματα. Πολύ σπάνια παραβιάζεται ο νόμος ατιμωρησίας των ομάδων μαζικής εξόντωσης και πολύ σπάνια σπάει η σιωπή. Οι 13 αστυνομικοί που δολοφόνησαν 60 άστεγους στη πόλη Περέρια της Κολομβίας δεν κατηγορήθηκαν ποτέ για τις πράξεις τους, αλλά μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις υπέστησαν «πειθαρχικές κυρώσεις». Και η δολοφονία των παιδιών του δρόμου που η αστυνομία γάζωσε μπροστά στην είσοδο της εκκλησίας Κανδελάρια, στο Ρίο ντε Τζανέιρο, επηρέασε ιδιαίτερα για μία στιγμή την κοινή γνώμη.

Στις αρχές του αιώνα, ο Άγγλος επιστήμονας Σίριλ Μπερτ πρότεινε την εξάλειψη των πολύ φτωχών, «αποτρέποντας την εξάπλωση του είδους». Στα τέλη του αιώνα, το Πεντάγωνο ανακοινώνει την ανανέωση των οπλοστασίων της, προσαρμοσμένα στους μελλοντικούς πολέμους, που θα στοχεύουν στις εξεγέρσεις στους δρόμους και τις λεηλασίες· και σε ορισμένες πόλεις της Λατινικής Αμερικής, όπως το Σαντιάγο της Χιλής, υπάρχουν πλέον κάμερες που παρακολουθούν ορισμένους δρόμους.

Το σύστημα πολεμάει τους φτωχούς, παράγοντας και αντιμετωπίζοντας τους πιο φτωχούς σαν τοξικά απόβλητα. Ο Νότος, όμως, δεν μπορεί να εξάγει στον Βορρά αυτά τα επικίνδυνα τοξικά απόβλητα, που πολλαπλασιάζονται κάθε μέρα. Δεν υπάρχει τρόπος να «εμποδίσουμε την εξάπλωση του είδους», ούτε είναι δυνατό να τους κρατήσεις κρυφούς, ακόμα και αν οι άνθρωποι δεύτερης κατηγορίας δεν υπήρχαν όντως στην πραγματικότητα: οι περιθωριοποιημένοι που αυξήθηκαν περισσότερο στο Μπουένος Άιρες ονομάζονται Σιουδάδ Οκούλτα¹¹· ενώ Σιουδάδες Περδίδας¹² ονομάζονται οι γειτονιές φτιαγμένες από ορείχαλκο που φυτρώνουν στις ρεματιές και τις χωματερές των προαστίων της Πόλης του Μεξικό.

Δεν πάει πολύς καιρός που οι άνθρωποι δεύτερης κατηγορίας στην Κολομβία ξεπρόβαλαν κάτω από τις πέτρες και ενώθηκαν για να ουρλιάζουν. Οι διαδηλώσεις ξεκίνησαν όταν έγινε γνωστό πως ομάδες κοινωνικής εκκαθάρισης σκότωναν άστεγους και τους πούλαγαν σε φοιτητές ιατρικής που σπούδαζαν ανατομία στο Πανεπιστήμιο Λίμπρε ντε Μπαρρανκίγια.

Και τότε, ο Μπουεναβεντούρα Βιδάλ, που συνήθιζε να αφηγείται ιστορίες, διηγήθηκε την πραγματική ιστορία της Δημιουργίας. Αναφερόμενος σε αυτούς που ξεβράζονται από το σύστημα, ο Μπουεναβεντούρα είπε πως μετά από κάθε δημιουργία του Θεού, πάντα περίσσευαν μερικά κομματάκια. Την ίδια στιγμή που γεννιούνταν από τα χέρια του ο Ήλιος και το Φεγγάρι, ο Χρόνος και ο Κόσμος, τα υπολείμματα περίσσευαν. Αλλά ο Θεός, αφηρημένος, είχε ξεχάσει τη γυναίκα και τον άνδρα, που περίμεναν εκεί στον πάτο της Αβύσσου, επιθυμώντας να υπάρξουν. Και αναφερόμενος στα «παιδιά των σκουπιδιών», ο Μπουεναβεντούρα είπε πως η γυναίκα και ο άνδρας δεν μπορούσαν παρά να δημιουργηθούν μόνοι τους και, γι' αυτό, εμείς, οι γεννημένοι

¹¹ *Κρυμμένη Πόλη*

¹² *Χαμένες Πόλεις*

από τα σκουπίδια, φέρουμε όλοι μέσα μας κάτι από τη μέρα και κάτι από τη νύχτα,
και είμαστε μόνο ένα κομμάτι, ένα κομμάτι από νερό και ένα κομμάτι από αέρα.

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ

ENTREVISTA

SER COMO SOMOS

Eric Nepomuceno

Eduardo Galeano nació en Montevideo, en 1940, y fue uno de los más activos y prestigiados periodistas de su país hasta convertirse, en 1972, con la publicación del ensayo *Las Venas Abiertas de América Latina*, en uno de los más importantes autores de su generación en el Continente. Este libro se transformó en uno de los mayores éxitos de ventas en los años 1970 y 80, fue traducido a más de 20 idiomas y editado en más de cincuenta países. Después de haberse dedicado al cuento (*Vagamundo*) y a la novela (*La Canción de Nuestra Gente*), Galeano se concentró principalmente en la tarea de reconstruir la historia de América Latina, en una alentada trilogía – *Memoria del fuego* (*Los nacimientos, las caras y las máscaras y el siglo del viento*) –, que obtuvo un enorme éxito y se tornó objeto incluso de congresos y seminarios en países europeos y en Estados Unidos. Fue el director de la revista *Crisis*, de Buenos Aires, entre 1973 y 1976, cuando la publicación era considerada la más importante y combativa de las revistas culturales de América Latina. Obtuvo en dos oportunidades – en 1975, con la novela *La Canción de Nuestra Gente*, en 1978, y con el testimonio *Días y Noches de Amor y de Guerra* – el premio Casa de las Américas, de Cuba.

En 1990, publicó su libro más reciente – *El Libro de los Abrazos* –, editado también en Estados Unidos, Brasil, Holanda, Francia, Italia y Alemania, además de los países de idioma español. A ejemplo de lo que había hecho en su trilogía, se trata de pequeños textos que reconstruyen, por medio de historias personales y de amigos, un mosaico de nuestra realidad.

Atento y agudo observador de nuestro tiempo, Eduardo Galeano habla en esta entrevista sobre su obra y sobre las cosas del mundo, en este atribulado fin de siglo.

N.A. – Desde *Días y Noches de Amor y de Guerra*, su libro de testimonios lanzado en 1978, toda su obra sigue un mismo formato: los pequeños textos, como crónica breves, pinceladas fugaces. ¿A qué se debe esa opción, ese cambio en la estructura formal?

E.G. – Creo que se trata de un intento de recuperar la unidad perdida. Es como si yo recogiera los pedacitos para juntarlos e hiciera algo con ellos. Creo que la cultura dominante nos quiebra en pedacitos todo el tiempo, y también quiebra nuestra memoria y nuestra visión de la realidad. Entonces, escribir de la forma que lo hago

implica la recuperación de la unidad de estos fragmentos, que se van a integrar dentro del lector. El autor le entrega al lector los fragmentos y le gustaría estimular su capacidad creadora. Como quien le dijera al lector: aquí están los ladrillos para que usted construya su casa de la forma que quiera.

N.A. – Es decir, usted fragmenta el texto de propósito, y ofrece esa fragmentación como forma de integración.

EG – Más que fragmentar el texto, en realidad lo que me propongo es recoger los pedacitos de una imagen de la realidad que ya viene quebrada.

N.A. – ¿Y quién quebró esa imagen de la realidad?

E.G. – Un sistema que quiebra todo lo que toca. El sistema que separa el alma del cuerpo, el pasado del presente, el discurso público del privado, la emoción de la razón. En fin, que separa las personas entre sí, divorcia el tiempo presente del tiempo pasado y cada persona de todas las demás. Dentro de cada uno de nosotros, habitantes de nuestro tiempo, es muy difícil reconstruir la unidad de la mirada. Todo tiende a romper esa unidad. Basta leer el diario, por ejemplo, para notar que la información que se está ofreciendo se refiere a cosas desconectadas entre sí. Es como si no hubiera una relación entre las cosas que ocurren en distintos países del mundo, o incluso entre sectores sociales de un país. Lo mismo sucede cuando nos enseñan historia.

N.A. – Podría entonces dar un ejemplo de quien trabaja como usted, buscando la unidad a través de fragmentos?

E.G. – Cortázar, me parece. De cierto modo, él fue un precursor importante en este tipo de tarea. O, antes de él, la célebre trilogía de John dos Pasos, una contribución de altísimo talento. Hay otros, seguramente. Pero yo tampoco sé si voy a seguir trabajando de esa forma. Hasta ahora, fueron cinco libros...

[...] (p. 11)

N.A. – Sobre todo desde el éxito de *Las Venas Abiertas de América Latina* y de *Memoria de Fuego*, su obra quedó muy marcada y terminó por situarlo en el papel de uno de los portavoces de la izquierda latinoamericana. ¿Esta identificación lo presiona? ¿Cómo lo encara?

E.G. – No me molesta. Incluso diría que me siento muy orgulloso cuando me atribuyen esa condición de ser uno de los portavoces de esto que es un sentimiento, un pensamiento colectivo. Pero lo que pasa es que no es verdad. No soy portavoz de nada, a no ser de mis propias angustias, mis obsesiones, mi propia y obstinada necesidad de vivir con alegría. Lo que pasa es que esas angustias y obsesiones, esa obstinada necesidad de fe en la figura humana coinciden con lo que mucha gente piensa o siente. Y viene de ahí, me parece, la equivocación que hace que alguien

considere a alguien portavoz de alguien. Más que una coincidencia de respuestas, siento que hay una coincidencia de preguntas, de dudas.

N.A. – Usted es identificado con el grupo de escritores que tiene, en América Latina, una postura política bastante nítida. Con todos esos cambios que ocurren en el mundo, ¿cómo es ser hoy un escritor de izquierda?

E.G. – A veces me siento como un dinosaurio, un representante de una edad perdida de la Tierra. Otras veces me siento desamparado, solitario. Y, en otras, siento lo contrario: que esa crisis, como toda crisis, puede ser fecunda, y que en el fondo lo que se está enterrando es la usurpación burocrática del socialismo, y no el socialismo. Pertenezco a una generación de escritores del Río de la Plata, que emergió y actuó en un periodo muy atormentado de la vida de Uruguay y Argentina, donde viví la primera parte de mi exilio (1972-1976). Muchos de los miembros de esa generación de escritores se quedaron por el camino – asesinados o desaparecidos, o condenados a callarse para poder sobrevivir, lo que es una forma de crimen o suicidio. Reconozco que en muchas cosas esa generación se equivocó. Pero algún día será necesario decir, para disculparla o comprenderla, que, sea como sea, habrá sido siempre una generación que se equivocó por pasión, por la pasión de creer y no por dinero. Creo que nosotros, escritores de esa generación, estuvimos muy vinculados con todo el movimiento popular y social que quiso entrar en la Historia con mucho ímpetu. Cometió muchos errores, pero ahora viendo las cosas en perspectiva y en un momento de crisis y desamparo, sigue creyendo que es mejor equivocarse por pasión que acertar por dinero. Y el mundo que nos están ofreciendo, a partir de la crisis de la izquierda, del derrumbe del llamado “socialismo real” de los países del Este, es el mundo que propone la fe en el dinero como única fe posible.

N.A. – Usted dijo que su generación estuvo vinculada a movimientos populares y sociales. ¿Ya no está?

E.G. – Las cosas cambiaron mucho. Ahora esto depende más de cada persona. Siento que existe menos ímpetu colectivo en la tarea intelectual. En los años 1960 había más. Ahora el oficio es más solitario, aunque yo sigo vinculado, en mi país, a movimientos, a grupos como el que edita el semanario Brecha, o al que está en la alcaldía de Montevideo, el Frente Amplio. O sea, estoy vinculado a todo aquello que para mí significa una opción real de transformación, y me siento orgulloso y contento de formar parte de algo más importante que yo. Pero también reconozco que en el mundo contemporáneo los espacios de participación colectiva para el trabajo cultural, intelectual, son hoy muchísimo más limitados que hace 20 años.

N.A. – ¿Diría que ya no existe aquella especie de “espíritu de grupo”?

E.G. – En la mejor de las hipótesis, yo diría que es mucho menor. Porque antes éramos como la espuma de una ola, aquella masa de un movimiento popular ascendiente, que ahora está en reflujo. Éramos, y de muchas formas todavía somos, una generación muy latinoamericanista. La diferencia es que hoy siento que la tal ola, de la cual éramos la espuma, tiene mucho menos fuerza. El reflujo, que por otra parte

es universal, y en gran parte fue precipitado por el escandaloso fracaso del modelo socialista en los países del Este europeo: ese que era llamado de socialismo real, pero que yo llamo de burocracia real. Sea como sea, no hay duda de que fue algo que tuvo una enorme incidencia sobre la izquierda latinoamericana, sobre la izquierda en todo el mundo, principalmente en el Tercer Mundo. Y ahora lo que ocurre es lo contrario, simplemente porque enfrentamos un mundo unipolar. No hay un contrapeso para enfrentar a lo que se llama Occidente – los países ricos y poderosos que controlan el mundo en todos los aspectos, incluso el cultural.

N.A. – En el caso de la cultura, ¿cómo se da ese control? ¿Hay nuevas formas?

EG – Existe un fenómeno que llamo de dictadura de la imagen única, que es tan o más peligroso que la dictadura del partido único. Cuando hubo la guerra de Irak, esto se volvió totalmente claro, en una evidencia que hería los ojos: el mundo está condenado a una imagen única. Recibimos de aquella guerra las imágenes que los grandes centros de poder, principalmente el Pentágono, quisieron que la humanidad recibiera. No hubo los 150 o 200 mil muertos, porque la televisión no mostró ninguno. Y cuando la televisión no muestra, no existe. En los últimos 20 años, hay un despotismo de la televisión en el mundo, y esto no había antes. No fue previsto, es claro, por ninguno de los profetas del socialismo y de las grandes luchas sociales que fueron anunciadas en el siglo XIX y conmovieron el siglo XX. Ese fenómeno está, me parece, derivando en la dictadura de la imagen única. En la distribución de las funciones entre caballo y caballero, lo que tenemos es un número cada vez mayor de países trabajando para otros pocos. Y estos pocos venden a todos los demás la imagen que les conviene.

N.A. – El profesor Antonio Candido clasificó una vez los años 1960 como “los años jóvenes”. Esta clasificación vale para los años 1980 y 90?

E.G. – Creo que esta expresión de Antonio Candido, como tantas otras suyas, es bellísima. “Los años jóvenes”... Tiempos de solidaria generosidad y de pasión. Confieso que siento falta de la manera de vivir, de pensar, de sentir, que fue el signo dominante de la generación formada en los años 1960. Pero muchas veces me callo cuando voy a decir esto, porque comprendo que puede sonar arrogante a los jóvenes de hoy. Arrogante y reaccionario, como se fuese la opción por el pasado. La opción por el pasado implica, de algún modo, una negación del futuro, y creo que vivemos una época que nos expone a ese riesgo: nos invita continuamente a la desesperanza, a negar el futuro.

N.A. – ¿Y qué será viable en estos nuevos tiempos?

E.G. – Es lo que me pregunto. ¿Será solamente acatar la voluntad de los poderosos? ¿Qué alternativas tienen los países pobres, ahora que acabó aquella especie de contrapeso al poder imperial del Occidente? ¿Qué podemos visualizar como alternativa al desastre que cae sobre nosotros, latinoamericanos? La situación de América Latina es cada vez peor, la cuestión social es cada vez más grave. Ésta es una región del mundo condenada a vender sus brazos y el fruto de sus brazos a precios

cada vez más bajos, dentro de una estructura de poder que actúa de la manera más feroz e implacable, y que tiene la ley de la usura como único fundamento. Será necesario que nos juntemos para actuar como una fuerza única, aunque sea una unión motivada tan sólo por la desesperación. Claro que sería mejor juntarnos a partir de esperanzas compartidas, pero ya que se hizo tan difícil creer en estas esperanzas, vamos a juntarnos aunque sea a partir de las desesperanzas... No creo que América Latina pueda seguir aceptando, pasiva, el papel que le cupo en la nueva división del mundo: el de países parias.

N.A. – Entonces, ¿cómo es escribir? Para alguien como usted, cuáles son los estímulos que el mundo de hoy ofrece?

E.G. – Lo que pasa es que soy de los que creen que es posible ver el universo por el ojo de la cerradura. A lo largo de muchos libros intenté rescatar la pequeña historia, porque creo que en esa historia pequeñita, la historia verdaderamente grande resplandece. Diría, entonces, que lo que me consuela son las pequeñas cosas de cada día. Hay una suerte de rescate de la dimensión de las cosas que se hace cada vez más necesaria en el momento de reconstruir el diálogo con el mundo. Diálogo, sin duda, muy lastimado por todo lo que sucede, esa especie de derrumbe de la esperanza a escala universal, y que pasa a ofrecernos un mundo en el que la humillación parece ser el único destino posible, donde la capacidad de esperanza se hace cada vez más difícil, más complicada. Este mundo de hoy me hiere mucho como escritor, porque al fin y al cabo las palabras que uno devuelve a los otros vienen de los otros, y todo lo que sucede me mutila o me multiplica, pero nunca me deja intacto. Lo que hago es tornar a beber en las fuentes más próximas y en las menores, más humildes.

N.A. – ¿Y esto es bueno?

EG – Creo que sí. El oficio intelectual es muy arriesgado, y uno de sus riesgos es el de la arrogancia. Hay momentos en que corremos el riesgo de enrollarnos en grandes palabras. Creo que, en el fondo, todo esto también puede ser interpretado como una gran lección de humildad, un remedio contra la arrogancia que muchas veces nos conduce a confundir la realidad con nuestros deseos, o a negarla cuando no se parece con ellos, como si ella no fuese digna de nosotros. Lo que estamos viviendo es una especie de vuelta a la realidad por la puerta del fondo. Puerta pequeña, modesta, pero que coincide en muchos aspectos con mi visión del mundo. Siempre intenté rescatar esas minúsculas historias del día a día, y ellas siguen siendo buen pan para comer, buena agua para beber. Así, buscando, multiplico la certeza de que escribir vale la pena, de que no es una pasión inútil. Siento todavía y siempre la identificación con los que luchan, y estoy seguro de que las palabras vienen de ellos y a ellos son devueltas. Palabras que tienen una capacidad de vida, de multiplicación de vida. Y esto me ayuda mucho, porque todos los días recibo confirmaciones de que lo que escribimos ayuda a otros más que ayuda a quien escribe. La capacidad de creación de las personas, esto que los intelectuales, por desprecio, llaman de “gente común”, sigue dando respuestas asombrosas. A pesar de toda la maquinaria armada en el mundo contemporáneo para esterilizar la humanidad, sigo viendo escenas, oyendo frases,

notando gestos que confirman que la aventura de vivir vale la pena, y que el mundo no está condenado a ser un campo de concentración para la mayoría de la humanidad.

HOMENAJE

ÚSELO Y TÍRELO

Eduardo Galeano

La sociedad de consumo consume fugacidades. Cosas, personas: las cosas, fabricadas para no durar, mueren al nacer; y hay cada vez más personas tiradas a la basura desde que llegan a la vida. Los niños abandonados en las calles de Colombia, que antes eran llamadas gamines, ahora son llamados descartables, y están marcados para morir. Los numerosos nadies, los fuera de lugar, son “económicamente inviables”, según el jargón técnico. La ley del mercado los echa, por superabundancia de mano de obra barata. El Norte del mundo genera basura en cantidades asombrosas. El Sur del mundo genera marginados.

¿Qué destino tienen las sombras humanas? El sistema las invita a desaparecer. Les dice: “Ustedes no existen”.

¿Qué hace el Norte del mundo con sus inmensidades de residuos venenosos para las personas? Las envía a los grandes espacios vacíos del Sur y del Este por medio de sus banqueros, que exigen libertad para la basura en cambio de créditos, y por medio de sus gobiernos, que ofrecen sobornos.

La organización Greenpeace demostró que Alemania gastaría mil marcos neutralizando cada tonelada de residuo peligroso, pero gastando tan sólo cien los exporta a Rusia o África. Los 24 países desarrollados que forman la Organización para la Cooperación en el Desarrollo Económico del Tercer Mundo producen el 98% de los residuos venenosos de todo el Planeta. Ellos cooperan con el desarrollo regalándole al Tercero Mundo su mierda radioactiva. Y la otra basura tóxica que no saben dónde poner. Prohíben la importación de sustancias contaminantes y las derraman generosamente sobre los países pobres. Hacen con la basura lo mismo que con los pesticidas y los abonos químicos prohibidos en casa: la exportan hacia el Sur, con otros nombres. Una gran parte de la basura norteamericana que es descargada en México llega disfrazada en “proyectos de desarrollo” o de “ayuda humanitaria”, y no es por casualidad que la zona fronteriza es la más contaminada del Planeta y el río Bravo, el más envenenado del mundo. Aunque la mayor parte de los residuos entre de contrabando, la Agencia de Protección Ambiental de Estados Unidos reconoce que México recibió legalmente, en 1992, 72 mil toneladas de detritos tóxicos de su vecino.

Siete veces más que el año anterior y quién sabe cuántas veces menos que en estos nuevos tiempos de frontera abierta.

El presidente de Argentina, Carlos Menem, ofrece: “Aquí”, dice, “tenemos mucho lugar”. La ley argentina impide el ingreso de residuos peligrosos, pero, para resolver este problemita, basta un certificado de inocuidad otorgado por el país que se quiera librar de ellos.

¿El planeta? Úselo y tírelo. En el reino de lo efímero, todo se convierte de inmediato en chatarra. Para que mejor se multipliquen la demanda, las deudas y las ganancias, las cosas se agotan en un guiñar de ojos, como las imágenes que son disparadas por la ametralladora de la televisión y las modas y los ídolos que la publicidad lanza al mercado. El modelo del año pasado es una antigüedad de museo.

El derecho al desperdicio, privilegio de pocos, dice que es la libertad para todos. Dime cuánto consumes y te diré cuánto vales, proclaman el Norte del mundo, y los televisores, los pastores electrónicos, difunden el evangelio de la modernización. El dolor de ya no ser, que el tango cantaba otrora, deja lugar a la vergüenza de no tener; y el Sul, basural del Norte, hace lo posible para convertirse en su caricatura.

Pero la sociedad de consumo invita a una fiesta prohibida para el 80% de la humanidad. Las fulgurantes burbujas se despedazan contra los altos muros de la realidad. La poca naturaleza que le queda al mundo, maltratada y a la borda del agotamiento, no podría sustentar el delirio del supermercado universal; al fin y al cabo, la gran mayoría de las personas consume poco, poquito y nada necesariamente, para asegurar el equilibrio de la economía mundial a través de sus brazos baratos y de sus productos a precio de liquidación: brazos y productos que cada día valen menos, mientras la tecnología suprime mano de obra y sustituye materias-primas en los laboratorios. En un mundo unificado por el dinero, la modernización expulsa a mucho más gente que integra.

Para una innumerable cantidad de niños y jóvenes latinoamericanos, la invitación al consumo es una invitación al delito. La publicidad los deja con agua en la boca, y la policía los echa de la mesa. El sistema niega lo que ofrece; y no hay Valium que pueda adormecer esta ansiedad, ni Prozac capaz de borrar ese tormento. La lucha social aparece en las páginas policiales de los periódicos tanto o más que en las páginas políticas y sindicales.

El mundo del fin del siglo viaja con más náufragos que navegantes, y los técnicos denuncian el “excedente de población” en el Sur, donde las masas ignorantes no saben hacer otra cosa sino violar el sexto mandamiento noche y día. ¿“Excedentes de población” en Brasil, donde hay 17 habitantes por kilómetro cuadrado, o en Colombia, donde hay 29? Holanda tiene cuatrocientos habitantes por kilómetro cuadrado y ningún holandés se muere de hambre; pero en Brasil y Colombia un puñado de voraces se queda con todos los panes y con todos los peces.

Hay cada vez más niños marginados que, según lo que sospechan los especialistas, “nacen con tendencias al crimen y a la prostitución”. Ellos integran el sector más peligroso de los “excedentes de población”. El niño como amenaza pública, la conducta antisocial del menor en América, es tema recurrente en los Congresos Panamericanos del Niño desde 1963.

Leila tiene 14 años. Se crió a la buena de Dios, en las calles de Rio de Janeiro. Ella nunca llora. O mejor: llora hacia adentro, y las lágrimas guardadas crearon un charco de veneno en su alma. “Todos roban”, dice. “Yo robo y me roban.” Si trabaja, es robada. Si no trabaja, la policía roba lo que ella roba y, además, roban su cuerpo.

A muchos niños también les roban la vida. De acuerdo con el arzobispo de São Paulo, cinco niños son asesinados por día en las calles de las ciudades brasileñas.

De acuerdo con la organización Justicia y Paz, es formada por niños una gran parte de los 40 descartables que cada mes son asesinados en las calles de las ciudades colombianas.

Los escuadrones de la muerte, casi siempre formados por policías sin uniforme, no dejan pista. Nadie se entera; la tierra traga a los asesinos y también a las víctimas. Muy raramente la regla de la impunidad de los grupos de exterminio se rompe y muy raramente el silencio se rompe. Los 13 policías que asesinaron a 60 indigentes en la ciudad colombiana de Pereira jamás fueron sometidos a la Justicia penal, pero excepcionalmente sufrieron “sanciones disciplinarias”. Y la matanza de los niños de la calle que la policía ametralló en los portales de la iglesia de Candelária, en Rio de Janeiro, excepcionalmente impactó por un instante a la opinión pública.

Al inicio del siglo, el científico inglés Cyril Burt propuso que se eliminasen los pobres muy pobres, “impidiendo la propagación de su especie”. Al final del siglo, el Pentágono anuncia la renovación de sus arsenales, adaptados a las guerras del futuro, que tendrán como objetivo los motines callejeros y los saqueos; y en algunas ciudades latinoamericanas, como Santiago de Chile, ya hay cámaras de televisión que vigilan algunas calles.

El sistema está en guerra contra los pobres que fabrica y trata a los más pobres como si fueran residuos tóxicos. Pero el Sur no puede exportar al Norte estos residuos peligrosos, que se multiplican cada día. No hay forma de “impedir la propagación de su especie”, tampoco es posible mantenerlos escondidos, aunque los descartables no existan en la realidad oficial: la población marginal que más creció en Buenos Aires se llama Ciudad Oculta; se llaman Ciudades Perdidas los barrios de latón y cartón que brotan en los barrancos y en los basurales de los suburbios de Ciudad de México.

No hace mucho, los descartables colombianos emergieron de bajo de las piedras y se unieron para gritar. La manifestación explotó cuando se supo que los grupos de limpieza social mataban a indigentes para venderlos a los estudiantes de medicina, que aprenden anatomía en la Universidad Libre de Barranquilla.

Y entonces Buenaventura Vidal, contador de historias, les contó la verdadera historia de la Creación. Frente a los vomitados del sistema, Buenaventura contó que a Dios le sobraban trocitos de todo lo que creaba. Mientras nacían de sus manos el Sol y la Luna, el tiempo, el mundo, los residuos que sobraban. Pero Dios, distraído, se había olvidado de la mujer y el hombre, que esperaban allá en el fondo del abismo, queriendo existir. Y frente a los hijos de la basura, Buenaventura contó que la mujer y el hombre no tuvieron otro remedio que hacerse por cuenta propia y, por eso, nosotros, nacidos de la basura, tenemos todos algo del día y algo de la noche, y somos un poco, y un poco agua y un poco viento.

ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ

Καθώς το κείμενο αποτελεί απόσπασμα περιοδικού που κάνει αφιέρωμα στο Γκαλεάνο με αφορμή το θάνατό του, το κοινό στο οποίο απευθύνεται το μετάφρασμα είναι οι αναγνώστες, οι οποίοι γνωρίζουν τον συγγραφέα και είναι εξοικειωμένοι με το έργο του. Παρόλα αυτά, σε αρκετά σημεία, θεώρησα σκόπιμο να προσθέσω μία υποσημείωση με μία περαιτέρω επεξήγηση, ιδίως όσον αφορά σε τοπωνύμια της Λατινικής Αμερικής.

Το κείμενο αποτελείται από τρία μέρη: βιογραφικό σημείωμα, συνέντευξη, διήγημα. Συνεπώς, είναι φυσικό να εμφανίζει διαφορετικά ύφη και τρόπους γραφής. Στο πρώτο μέρος, το ύφος στο πρωτότυπο κείμενο είναι λιτό και επίσημο, μιας και πρωταρχικός σκοπός του συντάκτη είναι να παρουσιάσει συνοπτικά τη ζωή και το έργο του συγγραφέα. Για το λόγο αυτό, στη διαδικασία της μετάφρασης δεν αναγκάστηκα να παρεκκλίνω ιδιαίτερα από το πρωτότυπο. Στο μέρος της συνέντευξης, υπάρχει έντονα το λογοτεχνικό ύφος, κυρίως στις απαντήσεις του Γκαλεάνο. Υπάρχουν μεταφορές, πολλά επίθετα και εικόνες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το εξής απόσπασμα: “Creo que se trata de un intento de recuperar la unidad perdida. Es como si yo recogiera los pedacitos para juntarlos e hiciera algo con ellos. Creo que la cultura dominante nos quiebra en pedacitos todo el tiempo, y también quiebra nuestra memoria y nuestra visión de la realidad.” Επίσης, σε πολλά σημεία υπάρχουν στοιχεία προφορικού λόγου, ελλειπτικές προτάσεις και επαναλήψεις (π.χ. στο απόσπασμα “Cortázar, me parece. De cierto modo, él fue un precursor importante en este tipo de tarea. O, antes de él, la célebre trilogía de John dos Pasos, una contribución de altísimo talento. Hay otros, seguramente. Pero yo tampoco sé si voy a seguir trabajando de esa forma. Hasta ahora, fueron cinco libros...”). Η απόδοση του ύφους και του περιεχομένου στο μετάφρασμα απαιτούσε πολλές φορές αλλαγές στη δομή ή στη λέξη που χρησιμοποιήθηκε, προκειμένου να φαίνεται και στο ελληνικό τόσο φυσικός ο λόγος όσο φαίνεται και στο ισπανικό κείμενο. Οι αλλαγές ήταν περισσότερο αναγκαίες κυρίως όπου υπήρχαν μεταφορές και ποιητική χρήση της γλώσσας. Το παρακάτω απόσπασμα, όπου φαίνονται υπογραμμισμένες οι αλλαγές που θεώρησα σκόπιμο να γίνουν, όπως π.χ. προσθέσεις λέξεων / φράσεων στο μετάφρασμα, αλλαγές στη σειρά των λέξεων ή στη δομή των προτάσεων, αποτελεί ενδεικτικό του τρόπου μετάφρασης ολόκληρης της συνέντευξης: “Y viene de ahí, me parece, la equivocación que hace que alguien considere a alguien portavoz de alguien. Más que una coincidencia de respuestas, siento que hay una coincidencia de preguntas, de dudas.” – «Εκεί οφείλεται, πιστεύω, και η λανθασμένη άποψη ορισμένων ότι κάποιος αποτελεί εκπρόσωπο μίας ιδέας. Πιστεύω ότι πρόκειται για κάτι περισσότερο από μία σύμπτωση απαντήσεων. Πιστεύω ότι πρόκειται ίσως για μία σύμπτωση ερωτημάτων και ενδοιασμών.» Τέλος, αναφορικά με το διήγημα, το ύφος του συγγραφέα γίνεται ειρωνικό, με υπαινιγμούς (π.χ. “Una gran parte de la basura norteamericana que es descargada en México llega disfrazada en “proyectos de desarrollo” o de “ayuda humanitaria””), και ορισμένες φορές μειωτικές εκφράσεις.

Παράλληλα όμως, το κείμενο έχει τόσο λογοτεχνικά στοιχεία, όσο και στοιχεία δοκιμίου. Σε άλλα σημεία, είναι εντονότερες οι μεταφορές, οι εικόνες και η ποιητική χρήση της γλώσσας, ενώ σε άλλα σημεία, το κείμενο θυμίζει περισσότερο δοκίμιο με εξεζητημένο λεξιλόγιο και στόχο την παροχή πληροφοριών. Αντίστοιχα με το μέρος της συνέντευξης, έτσι και εδώ σε αρκετές περιπτώσεις, θεώρησα αναγκαίο να τροποποιήσω ελάχιστα τη δομή του πρωτότυπου, το λεξιλόγιο ή τη σειρά λέξεων που χρησιμοποιείται. Επιπλέον, πολλές φορές στο διήγημα χρειάστηκε η προσθήκη περαιτέρω επεξήγησης για συγκεκριμένους όρους, οι οποίοι ενδεχομένως να μην είναι τόσο γνωστοί στο ελληνικό κοινό (π.χ. αναφορές στη Καινή Διαθήκη, ή μέρη της Λατινικής Αμερικής).

Ένα ζήτημα που με απασχόλησε καθ' όλη τη διάρκεια του κειμένου ήταν η απόδοση των ξένων κύριων ονομάτων, καθώς πολλά απ' αυτά δεν έχουν μεταφραστεί στα ελληνικά (π.χ. Vagamundo, La Canción de Nuestra Gente κ.ά.). Για αυτή την κατηγορία, ακολούθησα τη μέθοδο της μεταγραφής. Σε αυτή τη κατηγορία, εντάσσονται κατά κύριο λόγο ονόματα ανθρώπων (π.χ. Έρικ Νεπομουςένο), τίτλοι βιβλίων που δεν έχουν μεταφραστεί (Βαγαμούντο), τοπωνύμια (Ρίο Γκράντε) και άλλοι όροι σχετικοί με την κουλτούρα ή την ιστορία της Λατινικής Αμερικής (π.χ. Κάζα ντε λας Αμέρικας, Μπρέτσα, Φρεντε Άμπλιο). Στα αμετάφραστα κύρια ονόματα, τα οποία απλώς μεταγράφηκαν, πρόσθεσα ως υποσημείωση και την αντίστοιχη ελληνική απόδοση, όπου αυτό ήταν δυνατό. Ως έχουν, έμειναν ελάχιστα ονόματα, μιας και πρόκειται για όρους με τους οποίους είναι αρκετά εξοικειωμένο το ελληνικό κοινό με την πρωτότυπη μορφή τους (π.χ. GreenPeace). Από την άλλη πλευρά, για την μετάφραση των κύριων ονομάτων που είχαν ήδη μεταφραστεί συμβουλευτήκα άρθρα από έγκυρες πηγές, τα οποία εμπεριείχαν τους όρους στην ελληνική τους μορφή. Μερικές από αυτές τις πηγές ήταν: Βικιπαίδεια, άρθρα από εφημερίδες όπως ο Ριζοσπάστης, ελληνικά άρθρα του BBC κ.ά.). Ένα τέτοιο όνομα ήταν π.χ. το Organización para la Cooperación en el Desarrollo Económico - Οργάνωση Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης.

Τέλος, σχετικά με τις επί μέρους δυσκολίες που αντιμετώπισα κατά τη διαδικασία της μετάφρασης, οι κυριότερες δυσκολίες ήταν η απόδοση των δύο τίτλων (Ser Como Somos και Úselo Y Tírelo), καθώς ακόμα και στο πρωτότυπο ήταν αρκετά δυσνόητοι, οπότε κατά συνέπεια και η απόδοσή τους στα ελληνικά θα μπορούσε να γίνει με πολλούς διαφορετικούς τρόπους. Προκειμένου, λοιπόν, να μην παρεκκλίνω από το νόημα, διάλεξα πιο μετριοπαθείς αποδόσεις, οι οποίες ταυτόχρονα αποδίδουν σε μεγάλο βαθμό το νόημα του πρωτότυπου. Αντίστοιχης δυσκολίας ήταν η απόδοση του όρου *descartables*, ενός όρου που εμφανίζεται μάλιστα πολλές φορές μέσα στο κείμενο. Πιθανές αποδόσεις θα μπορούσαν να είναι οι άνθρωποι δεύτερης κατηγορίας, πολίτες δεύτερης κατηγορίας ή ακόμα και άνθρωποι του περιθωρίου. Παρόλα αυτά, προτίμησα το *άνθρωποι δεύτερης κατηγορίας* και όχι το *πολίτες*, καθώς το νόημα του κειμένου προτάσσει τον ανθρώπινο χαρακτήρα. Το ότι δηλαδή ένα μέρος των ανθρώπων της Κολομβίας θεωρείται κατώτερο από τους υπόλοιπους, με λιγότερα δικαιώματα και κακή ποιότητα ζωής. Αντιστοίχως, το *άνθρωποι του*

περιθωρίου δεν χρησιμοποιήθηκε, καθώς θα μπορούσε ενδεχομένως να αποπροσανατολίσει ή να μην μεταφέρει ακριβώς το νόημα του πρωτότυπου.

Εξίσου δύσκολη ήταν και η απόδοση του *alentada trilogía*, καθώς μιας και ο λόγος εδώ είναι μεταφορικός, η τριλογία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως θαρραλέα, δυναμική, ακόμα και τολμηρή. Επέλεξα, ωστόσο, την *τολμηρή* τριλογία, μιας και στο συγκεκριμένο κείμενο ταιριάζει λίγο καλύτερα. Αντίστοιχης δυσκολίας ήταν η απόδοση των μεταφορών και εικόνων, ιδίως των φράσεων *reconstruir la unidad de la mirada* και *siento falta de la manera de vivir*. Το πρόβλημα στις δύο συγκεκριμένες περιπτώσεις έγκειται στο γεγονός ότι ο λόγος είναι τόσο μεταφορικός, οπότε η απόδοση του γίνεται ακόμα πιο δύσκολη, καθώς πέρα από την ακριβή μεταφορά του νοήματος -όσο είναι δυνατή εδώ-, πρέπει να διατηρείται και η λογοτεχνικότητα του πρωτότυπου. Για τον λόγο αυτό, θεώρησα καλύτερες τις μεταφράσεις να ανακτήσει την ενότητα του βλέμματος και αντιλαμβάνομαι κενά στον τρόπο ζωής αντιστοίχως.

Νοηματικά λάθη θα μπορούσαν, πέρα από τα παραπάνω, να προκύψουν και κατά την κατανόηση και εν συνεχεία απόδοση των φράσεων *rescatar la pequeña historia* και *que el tango cantaba otrora*. Συγκεκριμένα, στην πρώτη περίπτωση, με μία πρώτη ανάγνωση θα μπορούσε να εννοηθεί ενδεχομένως η σύντομη, μικρή ιστορία.

Αντίθετα, με τον όρο *pequeña historia*, εννοείται η ιστορία των απλών και καθημερινών ανθρώπων, οι καθημερινές ιστορίες. Αναφορικά με τη φράση *que el tango cantaba otrora*, μία κατά λέξη ή κυριολεκτική μετάφραση ενδεχομένως να αλλοιώνε το νόημά της. Αντίθετα, στο κείμενο η έκφραση αυτή θα πρέπει να αποδοθεί ως (ο πόνος ...) τον οποίο τραγουδούσε τα παλιά χρόνια το τανγκό. Ένα ακόμα νοηματικό λάθος θα μπορούσε να προκύψει από πιθανή λανθασμένη απόδοση της λέξης *ingreso*, καθώς η πιο συνηθισμένη απόδοση του είναι *εισόδημα*. Στο συγκεκριμένο κείμενο όμως, ("La ley argentina impide el ingreso de residuos peligrosos, pero, para resolver este problemita, basta un certificado de inocuidad otorgado por el país que se quiera librar de ellos.") η σωστή απόδοση είναι *εισαγωγή* (αποβλήτων).

Στο κείμενο, υπήρχαν επίσης και ορισμένοι πιο τεχνικοί όροι, οικονομικοί ή ακόμα και νομικοί. Πρωταρχικός στόχος κατά τη μετάφραση τους ήταν η ακριβής και σωστή απόδοση του νοήματος, προκειμένου να αποφευχθούν παρερμηνείες. Μερικοί τέτοιοι όροι είναι οι *económicamente inviables*, *ley del mercado*, *mano de obra*, *neutralizar*, *Organización para la Cooperación en el Desarrollo Económico*, *proyectos de desarrollo*, *Agencia de Protección Ambiental*, *certificado de inocuidad*, *supermercado universal*, *equilibrio de la economía mundial*, *a precio de liquidación*, *materias-primas*, *excedente de población* και *sanciones disciplinarias*. Για την μετάφραση των παραπάνω όρων, αναζήτησα κυρίως τους αντίστοιχους ελληνικούς σε έγκυρα άρθρα από τον εκάστοτε τομέα. Σε αυτή την κατηγορία, θα μπορούσαμε επίσης να αντέξουμε και τον όρο *marcos* (μάρκα) ο οποίος εμφανίζεται στο κείμενο και πρόκειται για γερμανικό νόμισμα το οποίο αντικαταστάθηκε από το ευρώ.

Σε γενικές γραμμές, υποσημείωση χρειάστηκαν πέρα από τα τοπωνύμια της Λατινικής Αμερικής και όροι που σχετίζονται με την ιστορία και τον πολιτισμό της

ηπείρου, όπως π.χ. τίτλοι εφημερίδων ή ελληνικές αποδόσεις αμετάφραστων τίτλων έργων. Επιπλέον, ιδιαίτερη επεξήγηση δόθηκε για το απόσπασμα “Holanda tiene cuatrocientos habitantes por kilómetro cuadrado y ningún holandés se muere de hambre; pero en Brasil y Colombia un puñado de voraces se queda con todos los panes y con todos los peces.”, προκειμένου να γίνει κατανοητή η αναφορά που γίνεται στο θαύμα της Καινής Διαθήκης, με τον πολλαπλασιασμό των άρτων και των ιχθύων από το Χριστό, με σκοπό να καταφέρουν να φάνε όλοι οι μαθητές του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

IATE. Available at: <https://iate.europa.eu/home>

A.x.t., Α.Τ. (2013) *Ο πολλαπλασιασμός των άρτων και των ιχθύων* . Available at: <https://antexoume.wordpress.com/>

BBC greek | *Μια φτωχογειτονιά στην αργεντινή μέσα από τα μάτια των παιδιών* (no date) *BBC News*. BBC. Available at: https://www.bbc.co.uk/greek/specials/138_argentine/page2.shtml

Casa de las américas (2023) *Wikipedia*. Wikimedia Foundation. Available at: https://en.wikipedia.org/wiki/Casa_de_las_Am%C3%A9ricas

Cronicón – El Observatorio Sociopolítico Latinoamericano. Available at: https://cronicon.net/wp/wp-content/uploads/2021/05/Galeano_Uselo_y_tirelo_compressed-1.pdf.

Eduardo Galeano (no date) *Biografias y Vidas*. Available at: <https://www.biografiasyvidas.com/biografia/g/galeano.htm>.

Epochi, rizospastis.gr | S. (no date) *Προβάδισμα στο "Ευρύ Μέτωπο"*, *ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ*. Available at: <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=5322802>

Galeano, E. (2018) *Eduardo Galeano, Caravelle. Cahiers du monde hispanique et luso-brésilien*. Persée - Portail des revues scientifiques en SHS. Available at: https://www.persee.fr/doc/carav_0008-0152_1975_num_24_1_1976

Memoria del Fuego (2022) *Wikipedia*. Wikimedia Foundation. Available at: https://es.wikipedia.org/wiki/Memoria_del_fuego

Εδουάρδο Γκαλεάνο (2021) *Wikipedia*. Wikimedia Foundation. Available at: https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CE%B4%CE%BF%CF%85%CE%AC%CF%81%CE%B4%CE%BF_%CE%93%CE%BA%CE%B1%CE%BB%CE%B5%CE%AC%CE%BD%CE%BF

Εξορυκτικός καπιταλισμός και οι διαιρέσεις στο προοδευτικό στρατόπεδο της Λατινικής Αμερικής (no date) *Εκτός Γραμμής*. Available at: <https://www.ektosgrammis.gr/website/exoryktikos-kapitalismos-kai-oi-diaireseis-sto-proodeytiko-stratopedo-tis-latinikis-amerikis>

Μπουμ της Λατινικής Αμερικής (no date) *hmn.wiki*. Available at: https://hmn.wiki/el/Latin_American_Boom